

PODPORA EVROPSKÉ INTEGRACE V ČESKÉ REPUBLICE

ZPRÁVA ÚSTAVU PRO EMPIRICKOU SOCIÁLNÍ EKONOMIKU V KOLÍNĚ NAD RÝNEM O VEŘEJNÉM MÍNĚNÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ

Wolfgang Franzen

Podle poslední Pravidelné zprávy Evropské komise z 13. listopadu 2001 je vidět, že Česká republika je na správné cestě. Zpráva se zmiňuje o pokrocích v oblasti reformy veřejné správy a soudnictví, ale zároveň zdůrazňuje, že vytyčených cílů ještě nebylo dosaženo. Za málo úspěšný považuje také boj proti korupci a hospodářské kriminalitě. Znatelné úspěchy v této oblasti by přitom podle Komise byly ve veřejném zájmu a dopomohly by hospodářství k větší transparentnosti. Sociálnědemokratické menšinové vládě, ODS, asociované na základě opoziční smlouvy, i třem opozičním stranám pravého středu, které se sloučily do koaličního svazku, Komise touto zprávou potvrzuje, že postoj EU vůči nim je přátelský.

Navzdory všeobecnému souhlasu se vstupem existují mezi stranami rozdíly. Zatímco sociální demokraté se ke vstupu do EU jednoznačně hlásí, zdá se, že ODS v čele s bývalým předsedou vlády Klausem, který je známý euroskeptik, má k Evropské unii rozpolcený vztah. Postoupení kompetencí, především Evropskému parlamentu nebo Evropskému soudnímu dvoru, je pro její představitele viditelně velmi těžké. Letos v létě se budou v ČR konat parlamentní volby, ve kterých se bude hlasovat i o rozdílných stranicko-politických názorech na otázku začlenění České republiky do Evropy.

Nejnovější ankety informují o nárůstu počtu euroskeptiků mezi obyvatelstvem. To se odráží i v předvolební rétorice - strany se vyjadřují k přechodnému období pro pracovní migranty, které po České republice Západ požaduje. Mluví se i o obavách z toho, že se země stane členem druhé kategorie. Postoje lidí k určitým otázkám, jako je například vstup do EU, pochopitelně ovlivňuje každodenní politické dění. Ale zhoršilo se mínění Čechů o Evropské unii dlouhodobě?

Transformační barometr Východní Evropa (Transformationsbarometer Osteuropa, TBO) - výzkum, který od roku 1997 každoročně provádí Ústav pro empirickou sociální ekonomiku (Forschungsstelle für empirische Sozialökonomik) v Kolíně nad Rýnem - dospěl k jiným výsledkům. Podle časového srovnání podpora vstupních rozhovorů v České republice opět vzrostla.

Narůstající podpora vstupu do EU

Víc než dvě třetiny obyvatel se v roce 2001 vyslovily pro členství v Evropské unii, což je výrazně víc než v letech 1998 - 2000 (graf 1). Počet odpůrců členství v Evropské unii se přitom změnil jen málo. Zřetelně se však snížil počet nerozhodnutých. V roce 1999 přibližně 26% dotázaných nevědělo, zda by hlasovali spíše pro členství v EU, nebo by ho odmítli. V následujícím roce činil podíl nerozhodnutých ještě 24%, v roce 2001 ale poklesl na 11%. Tento trend je patrný téměř ve všech společenských vrstvách, i když v rozdílné míře.

Někteří politici a diplomaté z kandidátských zemí v průběhu vstupních rozhovorů prohlašovali, že členské státy termín jejich přijetí zbytečně odsouvají. V několika oblastech také opakovaně vázla vyjednávání. Vystává proto otázka, kterému aspektu dává obyvatelstvo kandidátských zemí přednost: záleží mu spíše na co možná nejrychlejší vstup, nebo je jeho prioritou řešení problémů?

Pro pečlivou přípravu se vyslovilo dvakrát více Čechů (46%) než pro rychlý vstup do EU (graf 2). Srovnání výsledků průzkumu v Polsku, Maďarsku a České republice zároveň ukazuje, že v ČR je nejvíce lidí, kteří si přejí přistoupit k Unii co nejdříve. Vzhledem k potížím při vyjednávání - například mezi Polskem a EU v otázkách týkajících se zemědělství - to není nic zvláštního. Vleklé rozpory

v choulostivých otázkách, jako jsou přímé dotace pro zemědělce, přechodné období pro pracovní migranty nebo právo cizinců získávat zemědělskou půdu, zvyšují nejistotu mezi obyvatelstvem, což se odráží v podílu nerozhodnutých. Ten je v Polsku minimálně dvakrát vyšší než v ČR nebo Maďarsku.

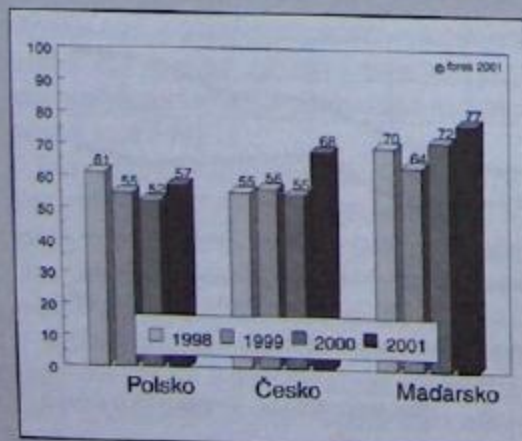
S vyšším vzděláním zřetelně narůstá podpora snah o členství v EU (graf 3). Zatímco vstup do EU podporuje jen 53% lidí se základním vzděláním, mezi vysokoškoly by pro začlenění do Unie hlasovalo 86% dotázaných. Absolventi vysokých škol jsou také nejčastěji zastánci co nejrychlejšího vstupu do EU. Jasně patrný, i když méně silný než v případě vzdělání, je vliv věku respondentů: zatímco ve skupině do 44 let souhlasí s členstvím v EU ještě téměř tři čtvrtiny dotázaných (73%), u lidí nad 60 let jsou tato čísla mnohem nižší (58%). Vstup do Evropské unie tedy podporují hlavně zástupci mladé a střední generace a lidé s vyšším vzděláním. Platí to víceméně už od roku 1998.

Srovnáme-li podporu vstupu do EU v různých časových obdobích, nabízí se otázka, jak lze vysvětlit změnu nálady mezi českým obyvatelstvem. Od roku 1998 až do roku 2000 se souhlas pohyboval na hranici 55%, v roce 2001 však zřetelně vzrostl. Proč?

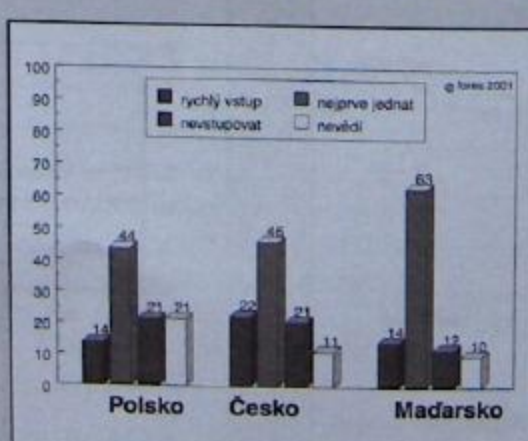
Integrace se dotkne hospodářské situace a domácího rozpočtu jen nepatrně

V letech 1998 a 2001 byl průzkum Transformační barometr - konkrétně ta část, která se týká akceptování vstupu do EU - rozšířen o několik dalších otázek. Respondenti měli odhadnout, jak ovlivní členství v Unii životní úroveň, trh práce a další hospodářské a politické oblasti. Ukázalo se, že většina českého obyvatelstva vloni ani v roce 1998 nečekala významné dopady na hospodářskou

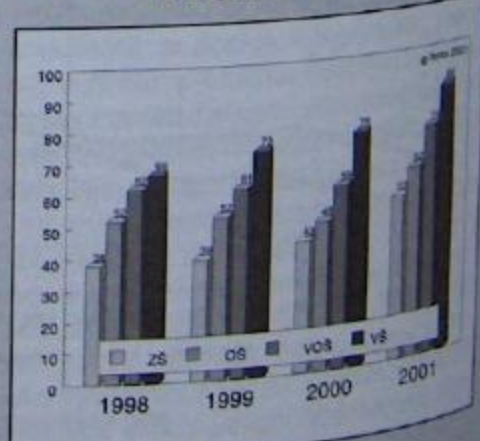
Graf 1:
Pro členství v EU
(srovnání podle časových období)

Graf 2:
Postoje k členství v EU

Graf 3:
Souhlas se členstvím
v EU podle vzdělání

úroveň (graf 4). Hodnocení důsledků začlenění do EU dopadlo v roce 2001 o něco lépe než o tři roky dřív, změny jsou však jen nepatrné. Především dotazovaní s vyšším příjmem očekávají od integrace do EU v nadprůměrné míře pozitivní efekt (41%). Vyvážené rozdělení skepse a pozitivního očekávání ukazuje, že české obyvatelstvo posuzuje blízkost integraci země do západních struktur s menšími emocemi, než je tomu v sousedních zemích. Lidé si uvědomují výhody, které nabízí užší začlenění do západoevropského hospodářského prostoru, ale většinou nemají přehnaná, od reality vzdálená očekávání. Za velkou část ekonomických problémů, s nimiž se ČR potýká, si Češi budou muset ještě nějakou dobu počkat. Tlak ze strany Unie by však reformní projekty mohl pomoci uvést v život.

V Polsku a Maďarsku se odpovědi na tuto otázku vyvíjely méně konstantně. Počáteční naděje se v obou zemích v průběhu několika let zmírnily. V roce 1998 byla většina Poláků a Maďarů přesvědčená o pozitivním vlivu členství v Unii na celkovou hospodářskou úroveň. O tři roky později už vše vypadalo jinak. Mezi respondenty z Maďarska sice pesimistické nálady reprezentovala pouze menšina, výsledky v Polsku však potvrzují znatelné rozčarování: téměř každý třetí dotázaný počítá s poklesem životní úrovně v důsledku členství v EU. Co se očekávání týče, je polská společnost rozštěpená. Zvláště pesimistická očekávání panují ve střední a na východě Polska. V jižních regionech, kde je průmysl už dnes silněji integrován do západoevropských trhů, nepočítá se zhoršením hospodářské situace ani každý čtvrtý.

I vlastní finanční situace se jen v nepatrné míře dává do souvislosti s členstvím v EU. Vzárušující zatížení soukromých domácností platbami nájemného, energie, výdajů za potraviny nebo výdajů na sociální pojištění a vývojem cen a mezd se spíše přičítají státu. A tak téměř každý druhý Čech věří, že se stav rozpočtů domácností se vstupem do EU podstatně nezmění (graf 5). V pozitivní vliv věří 15% obyvatelstva, především z hlavního města (23%) nebo s vyššími příjmy (22%). Množství těch, kteří se obávají negativních dopadů, v porovnání s předchozím obdobím mírně pokleslo.

Ani v Polsku a Maďarsku většina obyvatel neočekává žádné přímé dopady. V roce 1998 si však v Maďarsku nejméně 56% obyvatelstva slibovalo od členství v EU finanční výhody. O tři roky později poklesl tento podíl asi na polovinu. Stejný vývoj zažilo také Polsko - každý čtvrtý Polák dokonce počítá v důsledku členství v Unii s finančními ztrátami.

Pozitivní očekávání ohledně průmyslu a trhu práce

Vzhledem ke všeobecné ekonomické a životní úrovni domácností počítají Češi jen výjimečně se zásadními změnami. Nárůst podpory členství by mohla vysvětlit očekávání,

kteří vkládají do domácího průmyslu a trhu práce.

V roce 1998 zastávali téměř všichni dotazovaní názor, že členství v EU by mohlo zlepšit (32%), respektive zhoršit (28%) šance na odbyt českého průmyslu (graf 6). Vývoz se přitom v předcházejících letech vyvíjel pozitivně a český průmysl profitoval zejména z obchodu se západoevropskými státy (do EU jdou dvě třetiny českého vývozu). Čtvrtina obyvatel se stále ještě domnívá, že členství v Unii nebude mít pozitivní ani negativní dopady na možnosti odbytu průmyslových výrobků, 45% počítá s tím, že české podniky mohou na trhu ještě posílit, jestliže padnou současné obchodní omezení. Mezi absolventy vysokých škol dosahuje tento podíl dokonce 57%.

Dobře fungující vývoz maďarských průmyslových výrobků do hospodářského prostoru EU už dnes svědčí o jejich vysoké konkurenceschopnosti. Tak to zjevně vnímá i obyvatelstvo. Přesto u Maďarů došlo k určitému poklesu očekávání. V roce 1998 totiž 58% dotazovaných počítalo s oživením vývozu průmyslových výrobků. K obdobnému poklesu došlo i v Polsku: i když byl poměr ještě před třemi lety relativně vyvážený, dnes převládá názor, že se polský průmysl bude jen obtížně vyrovnávat s tlaky konkurence.

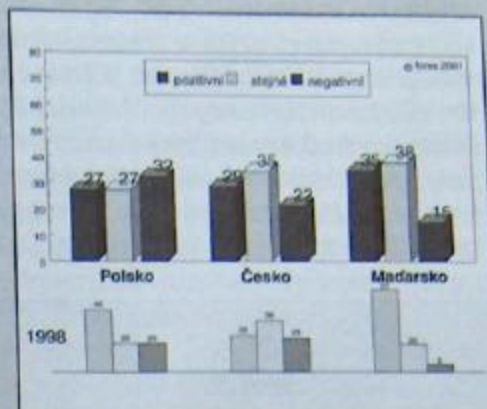
Mínění českého obyvatelstva se rozchází v otázce, zda je domácí zemědělský trh dobře vyzbrojen pro evropské konkurenční podmínky (graf 7). V roce 1998 počítalo ještě 40% dotazovaných se znevýhodněním při vývozu zemědělských výrobků, každý čtvrtý neočekával žádnou změnu a pouze 19% se domnívalo, že šance na odbyt českého zemědělství by se mohly během členství v EU zlepšit. V roce 2001 věřil každý čtvrtý dotazovaný v pozitivní vliv členství, 29% neočekávalo žádné dopady a jen 30% se obávalo malých šancí zemědělského sektoru v hospodářské soutěži. Názory se sice rozcházejí, hodnocení se však v časovém srovnání jednoznačně zlepšilo.

Zlepšení atmosféry dokazují také výsledky průzkumu v Maďarsku, kde před čtyřmi lety většina dotazovaných neočekávala, že se situace po vstupu do EU zásadně změní. V roce 2001 Maďaři počítali spíše s pozitivními efekty než s negativními nebo žádnými. Maďarský zemědělský sektor může už dnes velkou část své produkce prodávat na západoevropském trhu, pozitivní hodnocení je proto naprosto oprávněné. Důsledkem úspěchů maďarského zemědělství může být i to, že počet respondentů, kteří se při předchozích průzkumech v tomto bodě nedokázali rozhodnout, klesl z 24% na 12%.

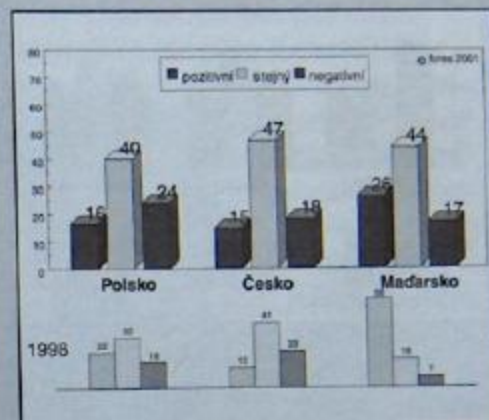
Problematická situace polského zemědělství se zlepšila jen málo. K upevnění spíše negativního hodnocení patrně vedla i obtížná situace při vyjednávání s EU. Většina dotazovaných se v oblasti zemědělského vývozu v důsledku vstupu do EU nadále obává ztrát.

Nejen v České republice, ale i v Polsku a Maďarsku jsou zatím mnohem lépe hodno-

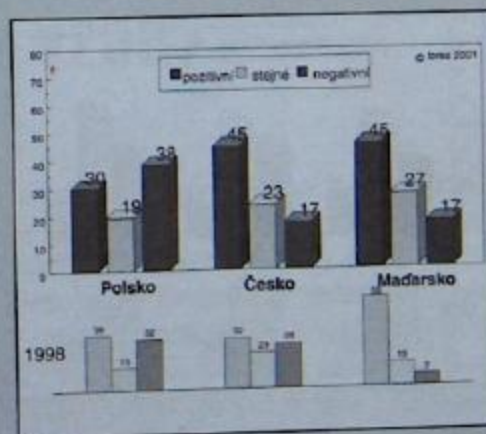
Graf 4:
Očekávané dopady členství v EU na celkovou hospodářskou úroveň

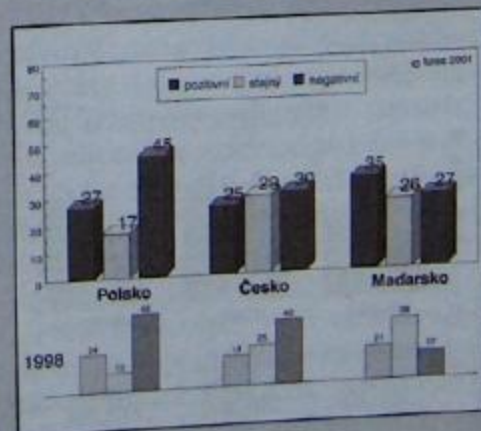
Graf 5:
Očekávané dopady členství v EU na finanční situaci

Graf 6:
Očekávané dopady členství v EU na možnosti odbytu průmyslových výrobků

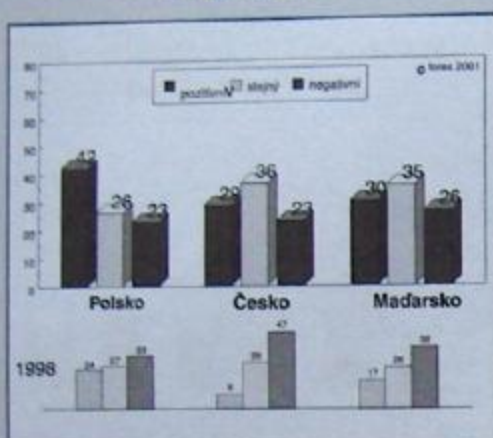

Graf 7:
Očekávané dopady členství v EU na možnosti odbytu zemědělství

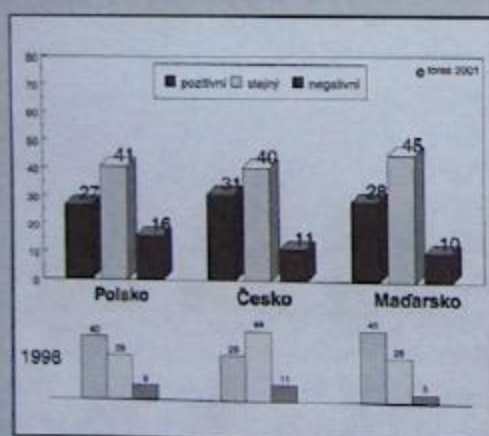

ceny dopady členství v EU na trh práce (graf 8). V roce 1998 se téměř každý druhý dotázaný v ČR obával, že by členství v Unii ještě zvýšilo nezaměstnanost a jen každý desátý věřil v oživení na trhu práce. V současné době většina obyvatel s nadměrnými dopady členství v EU na trh práce nepočítá. Nejméně 29% dotazovaných dokonce očekává pozitivní dopady (ve venkovských oblastech dosahuje tento podíl 44%, mezi lidmi s vysokoškolským vzděláním je to dokonce každý druhý). Počet

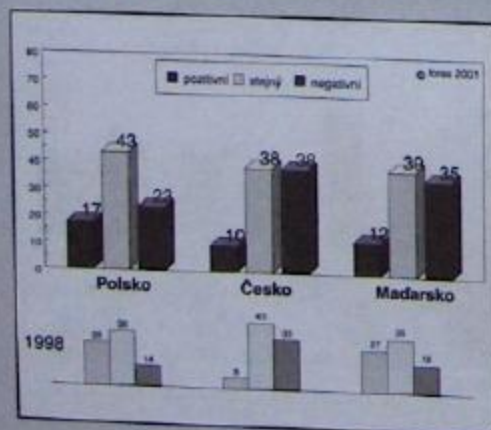
Graf 8:
Očekávané dopady členství v EU na trh práce

Graf 9:
Očekávané dopady členství v EU na politickou stabilitu

Graf 10:
Očekávané dopady členství v EU na národní svébytnost

těch, kteří se obávají negativních důsledků, poklesl o polovinu.

Podobně jako v České republice se vliv vstupu do EU na trh práce posuzuje v Maďarsku. Zatímco v roce 1998 se většina obyvatel obávala negativních dopadů, dnes jsou nálady vyrovnané: téměř třetina dotazovaných neočekává žádné podstatné důsledky, počet optimistických a pesimistických předpovědí se nepatrně snížil. Konkurenceschopnost domácího průmyslu a zemědělství způsobuje, že se Maďaři vývoje na trhu práce nebojí. V Polsku je náhlá změna nálad ještě zřetelnější: v důsledku členství v EU počítalo v roce 1998 více respondentů se zhoršením situace na trhu práce než se zlepšením nebo se stejnými podmínkami. Dnes se 42% obyvatelstva domnívá, že se trh práce uvolní. Přibližně stejné množství dotazovaných jako před čtyřmi lety očekává stagnující počet nezaměstnaných. Množství těch, kteří předpovídají nárůst nezaměstnanosti, poklesl o 10%.

Ještě v roce 1998 nebylo 16% Poláků a 19% Maďarů schopno zaujmout k ekonomickým dopadům vstupu do EU jasné stanovisko. V roce 2001 činil podíl těch, kteří odpověděli „nevím“, pouze 9%. V České republice se podíl nerozhodnutých snížil z 15 na 12%.

Starost o národní svébytnost

Zatímco v Polsku a Maďarsku se očekávané dopady vstupu na politickou stabilitu výrazně změnily, postoj Čechů zůstává téměř stejný (graf 9). Většina z nich věří, že politická stabilita země nebude členstvím v EU dotčena. Podíl těch, kteří si od integrace slibují pozitivní dopady (31%), je třikrát vyšší než počet skeptiků. Mezi lidmi s vysokoškolským vzděláním počítá s pozitivními podněty ze strany EU dokonce téměř každý druhý (46%).

V Polsku a Maďarsku věřila v roce 1998 většina obyvatelstva tomu, že by integrace do EU mohla přispět ke stabilizaci politických poměrů. Tyto naděje však ustoupily realističtějšímu hodnocení. Relace mezi pozitivními a neutrálními očekáváním se v průběhu posledních čtyř let v obou zemích obrátila: v roce 2001 sázel jen každý čtvrtý dotázaný na stabilizující účinek členství v Evropské unii. Naopak 41%, respektive 45% obyvatel vychází z toho, že politická stabilita země bude ovlivněna institucemi Evropské unie jen v malé míře.

V Polsku dokonce lehce vzrostl počet skeptiků - 16% dotazovaných se obává, že by integrace mohla politickou stabilitu i ohrozit. Poláci mimo jiné kritizují strnulou strategii vyjednávání. Vláda, která utrpěla mnoho ran kvůli korupčním aférám, nemohla v rozhodující fázi vstupních rozhovorů s EU vytvořit dojem politické stability. Poměrně velký počet poslanců, kteří se prohlašují za odpůrce Evropské unie, dokumentuje, jak důležitou roli hraje konfliktní linie, která se táhne napříč polskou společností. O pozitivním vlivu západní Evropy jsou přesvědčeni zejména budoucí nebo současní „vítězové otevření Západu“ -

vedle mladé generace především lidé s vyššími příjmy a s vysokoškolským vzděláním. I v hlavním městě Varšavě jsou proevropsky sympatizanti nadprůměrně (43%) zastoupeni.

Zatímco Češi hodnotí politickou stabilitu země jako spíš nezávislou na členství v EU, mnozí si myslí, že národní svébytnost by mohla být v důsledku vstupu omezena (graf 10). S negativními dopady na suverunitu počítá 38% dotázaných, stejně vysoký je podíl těch, kteří neočekávají žádné omezení. Pouze každý desátý respondent průzkumu se domnívá, že členství bude mít na národní svébytnost pozitivní účinky. Tento výsledek není překvapující - už před třemi lety vyjádřil každý třetí dotázaný obavu, že by integrace do evropského svazku mohla omezit národní suverunitu. V roce 1998 se obávalo ztráty národní svébytnosti přibližně dvakrát tolik Čechů než Poláků a Maďarů. Toto hodnocení lze nalézt mezi všemi společenskými skupinami, rozdíly podle věku nebo vzdělání jsou u českého obyvatelstva jen nepatrné. Přesto studie ukazuje, že většina dotazovaných, konkrétně téměř každý druhý, neočekává buď žádné dopady, nebo očekává dopady pozitivní.

Pro rezervovaný postoj vůči důvěryhodnosti Bruselu existuje mnoho důvodů. Už v počátečních analýzách českého reformního procesu bylo možné pozorovat velmi rozšířený strach před přílivem cizinců, který na politickém poli ještě přizívovali euroskeptici. V této souvislosti se velmi často hovořilo o specifickém národním sebeuvědomění. Českou republiku Češi považují za vyloženě evropskou zemi, možná dokonce „více evropskou“ než země sousední. To samé však platí i o některých dlouholetých členech Unie. I tam se vedou kritické diskuse o evropských institucích, i tyto země se jen nerady vzdávají národních kompetencí.

Počet skeptiků se v loňském roce - oproti roku 1998 - zvýšil i ve zbylých zemích visegrádské trojky. V Maďarsku se jejich podíl téměř zdvojnásobil. Jestliže před třemi lety právě Maďaři s vysokoškolským vzděláním sázeli na pozitivní vliv integrace (36% proti 27% veškerého obyvatelstva), změnil se jejich postoj v pravý opak: v roce 2001 počítalo jen 8% z nich s posílením národní svébytnosti. 44% lidí s vysokoškolským vzděláním se obávalo omezení nebo její ztráty. V roce 1998 nebyl každý pátý dotázaný v této otázce nerozhodnutý, v průběhu tří let tento podíl poklesl na 14%. Také v Polsku odpovědělo v roce 1998 22% dotázaných „nevím“, zatímco loni jejich počet poklesl na 16%. Je možné, že jejich počet poklesl na 16%. Je možné, že právě neústupnost polské vlády při předvstupním vyjednávání utvrdil Poláky v jejich názoru, že si Polsko může zachovat svou suverunitu. Je o tom alespoň přesvědčeno 43% dotazovaných, což je víc než v ostatních zemích a víc než v roce 1998. Také v Polsku vzrostl počet skeptiků. Ani každý čtvrtý Polák však nevychází z toho, že Polsko bude muset v průběhu integrace do západoevropských struktur přijmout podstatná omezení svébytnosti.

nosti. Stejně jako dřív si zejména mladá generace slibuje od vstupu do EU spíš pozitivní efekt. Respondenti s vysokoškolským vzděláním se však v posledních letech od tohoto postoje odklánějí.

V na summitu v Laekenu byly zveřejněny aktuální průzkumy Eurobaometru č. 56. Jeho závěry najdete na internetové adrese: <http://europa.eu.int/comm/dg10/epo/polls.htm> (poznámka redakce)

Indikátory hovoří jasně: v České republice roste podpora členství v EU

Výsledky Transformačního barometru ukazují, že si Češi od členství v Evropské unii obecně slibují víc výhod než nevýhod. Co se hospodářské úrovně, trhu práce, politické stability a vlastní finanční situace týče, převládá názor, že změny po vstupu nebudou nijak razantní. Menšina, která očekává podstatné změny, počítá spíš s pozitivními než s negativními dopady. Národohospodářsky významnému průmyslovému sektoru přičítají Češi nové šance na odbyt výrobků a konkurenceschopnost na společném trhu. Ne nevýznamná menšina se však obává ztráty národní suverenity.

V porovnání s rokem 1998 se spektrum názorů v České republice znatelně změnilo.

Šance na vývoz průmyslu a zemědělství a vývoj na trhu práce po vstupu do EU dnes Češi hodnotí lépe než v minulosti. K nepatrnému zhoršení došlo v otázce hodnocení suverenity. Ostatní oblasti jsou v podstatě posuzovány stejně jako před třemi lety. Podpora snah o přistoupení je v ČR vyšší než v letech minulých.

Důležité je, jak se bude postoj Čechů k EU vyvíjet v příštích letech. Reformní proces v zemi, která byla považována za zázračné dítě uvnitř bývalého východního bloku, se po slibném startu zastavil a ČR se - narozdíl od Maďarska - zřetelně vrátila zpět. Nejenže polovičatá a opožděná reformní opatření ji dovedla do recese, Česká republika také lehkomyslně promarnila důvěru, kterou dali její obyvatelé politikům. Podíl těch, kteří prohlásili, že nejsou spokojeni s reformním procesem, vzrostl v letech 1997 a 2000 ze 78 na 92%.

Kritika politické atmosféry v zemi zesílila jak na základě mnoha korupčních skandálů, tak i díky odstranění parlamentní kontroly prostřednictvím sporné opoziční smlouvy. Patová situace zabránila zahájení nezbytných reformů. Předstupní vyjednávání s EU nakonec přispěla k tomu, že si Češi uvědomili skutečné úkoly transformace systému. Jasně pozitivní hodnocení Evropské unie ze strany mladé generace by mohlo souviset se zklamáním odkloněním se od domácích politiků. Blížící se parlamentní volby ukážou, zda se politici jako Václav Klaus ještě stále těší do-

statečné důvěře, aby svým euroskeptickým postojem přesvědčili velkou část veřejnosti. Nelze také vyloučit, že výše zmíněné sporné otázky při předstupních vyjednáváních nebo zprávy o rychlém nárůstu prodeje pozemků občanům EU vyvolají v Čechách krátkodobou rozladěnost. V dlouhodobém horizontu se však pozitivní postoj občanů České republiky k členství v Evropské unii zřejmě spíš upevní.

* Článek shrnuje výsledky studie nazvané *Transformační barometr Východní Evropa 2001*. Zařazujeme ho proto, abychom čtenářům přiblížili, jak se na Čechy a veřejné mínění v ČR dívají naši západní sousedé.

Wolfgang Franzen (1960) je vědecký pracovník Ústavu pro empirickou sociální ekonomiku (Forschungsstelle für empirische Sozialökonomik) v Kolíně nad Rýnem. Od roku 1997 v rámci Transformačního barometru Východní Evropa

(Transformationsbarometer Osteuropa) provádí každoročně průzkum reformního procesu v Polsku, České republice, Maďarsku a Rusku, od roku 2000 také na Ukrajině, a srovnává jednotlivé země.

DEMOKRACIE EVROPSKÉ UNIE: ZTRACENÝ PŘÍPAD, NEBO MOŽNÝ VZOR?

Tereza Vajdová

Na problematičnost institucí Evropské unie z hlediska demokratické legitimacy se u nás poukazuje hlavně tehdy, pokud se chce zdůraznit důvod skepse ohledně EU a vstupu do ní. Evropská unie a její politika se označí za nepřehlednou, nekontrolovatelnou a technokratickou, ne demokratickou. Do značné míry tomu tak je. Je ale potřeba dodat, že otázka demokratičnosti evropských institucí a rozhodování v EU je především jedním z problémů, které cítí jako naléhavé sami představitelé Evropské unie. Dokládá to například fakt, že reforma evropské vlády a správy (governance) je jednou z priorit současné Evropské komise. Problém demokracie v EU není nutně jen důvod ke skepsi. Je předmětem diskusí, analýz a důvodem pro hledání nových řešení - a tedy i nadějí.

Demokratický deficit před a po Maastrichtu

Problém legitimacy v EU vystoupil jako jeden z klíčových problémů až v devadesátých letech 20. století. Do té doby byl nedostatek demokracie především otázkou chybějící kontroly národních parlamentů a Evropského parlamentu nad

Evropský parlament

procesem integrace. Řešením „tradičního“ nebo „standardního“ demokratického deficitu mělo být zavedení přímých voleb do Parlamentu a posilování jeho pravomocí. Situace před rokem 1991 bývá někdy označována jako doba „povolného souhlasu“ (permissive consensus), kdy se veřejnost o záležitostech Evropských společenství nezajímala a dávala povolný souhlas k jednání národním a nadnárodním elitám. Rok 1991 a Maastricht se považuje za zlomový bod proto, že při ratifikaci smlouvy o EU došlo k mobilizaci veřejnosti, prvnímu velkému vyjádření

nesouhlasu a pochyb o projektu evropské integrace. Dosavadní samozřejmý konsensus se rozpadl a demokratická legitimita se stává problémem nejen Evropského parlamentu, ale také ostatních institucí EU i vlád členských států. Podívejme se na některé aspekty problematičnosti jednotlivých institucí EU z hlediska demokracie.

Evropský parlament

Evropský parlament (EP) je jedinou institucí Evropské unie, která má přímou demokratickou legitimitu. Vznikl na samém počátku Evropských společenství jako nevolená instituce s poradními hlasy, poté ve druhé polovině sedmdesátých let minulého století získal rozpočtové pravomoci a od té doby se jeho pravomoci po každé mezivládní konferenci posilují. První přímé volby se konaly roku 1979. Parlament představuje evropskou „vládu lidu“ (government of the people). Přesto je z hlediska demokratičnosti napadnutelný. Především se volby do EP většinou odehrávají nad místními problémy a jsou souborem místních politických stran. Lidé mají tendenci zde vyjádřit nesouhlas s vládními stranami a ne-